

Detlev Blanke: *Interlinguistische Beiträge. Zum Wesen und zur Funktion internationaler Plansprachen* (Interlingvistički prinosi. O biti i funkciji međunarodnih planskih jezika). Herausgegeben von (uredila) Sabine Fiedler. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006.

O autoru

Nijemac Detlev Blanke, autor knjige *Interlinguistische Beiträge*, što ju je u povodu autorova 65. rođendana pripremila za objavljivanje njegova sunarodnjakinja i suradnica Sabine Fiedler, jedan je od najznamenitijih i najagilnijih svjetskih lingvista koji se bave problematikom planskih jezika. Najpoznatiji i danas jedini živi od tih planskih jezika, esperanto, Blanke je naučio 1957. godine autodidaktički kao gimnazijalac. Nedugo nakon toga počinje držati predavanja o esperantu, voditi tečajeve tog jezika i objavljivati članke s esperantskom tematikom u periodici bivše Demokratske Republike Njemačke. Godine 1964. organizira na Sveučilištu u Rostocku prvi interlingvistički seminar u nekadašnjoj državi, a od 1968. do 1990. godine vodi Odsjek za esperanto pri ondašnjem Saveznom sekretarijatu Kulturnoga saveza te je tajnik Središnjeg radnog kružoka za esperanto u Kulturnom savezu DDR-a. Tijekom tih godina Blankeu polazi za rukom uključiti DDR-ov esperantski savez u međunarodne organizacije, povezati organizacijsku djelatnost sa stručnim i znanstvenim radom te pridonijeti znanstvenom priznanju esperanta na nacionalnoj razini. Od 1970. do 1990. godine glavni je urednik nacionalnoga esperantskoga časopisa *der esperantist*. Kao zamjenik predsjednika Esperantskoga saveza Demokratske Republike Njemačke (GDREA), u svibnju 1991. godine daje svoj doprinos beskonfliktnom ujedinenju toga saveza s Esperantskim savezom Savezne Republike Njemačke.

Službenim početkom Blankeove znanstvene karijere može se smatrati 1976. godina, kada doktorira iz područja poredbene lingvistike na temu tvorbe riječi u esperantu i njemačkome. Godine 1985. brani habilitaciju o planskim jezicima, prvu takve vrste u svjetskim razmjerima, inaugurirajući tako znanost o planskim jezicima, interlingvistiku, kao relevantnu jezikoslovnu disciplinu. Tri godine kasnije imenovan je »honorarnim docentom za interlingvistiku« na Humboldtovu sveučilištu u Berlinu. Kako u predgovoru knjizi *Interlinguistische Beiträge* navodi urednica Sabine Fiedler, Blanke je u svom djelovanju uvijek nastojao povezivati teoriju planskih jezika s jezičnom praksom njihovih govornika, svjestan činjenice da ozbiljno znanstveno promišljanje tih jezika nije moguće bez dubokog poznavanja njihove sociolingvističke dimenzije.

Blankeov doprinos interlingvistici obuhvaća raznovrsne djelatnosti na stručno-organizacijskoj, znanstvenoj i pedagoškoj razini. Od organizacijskih aktivnosti valja spomenuti činjenicu da je 1974. godine u sklopu Esperantskog saveza DDR-a osnovao stručnu skupinu za interlingvistiku i esperantologiju, a 1991. Društvo za interlingvistiku (*Gesellschaft für Interlinguistik*). Od 1974. godine suradnik je Centra za istraživanje problema jezika svijeta (*Centre for Re-*

search and Documentation on World Language Problems) te član uredništva časopisa *Language Problems & Language Planning*, što ga izdaje spomenuta ustanova. Organizirao je brojne stručne seminare i skupove, pa se tako, primjerice, na njegov poticaj u sklopu svjetskih esperantskih kongresa od 1978. godine redovito održavaju esperantološke konferencije, od kojih je većinu sam koncipirao i vodio.

Kao sveučilišni nastavnik i prvi predsjednik Društva za interlingvistiku, Blanke savjetima i upućivanjem na stručnu literaturu podupire rad mladih znanstvenika, o čemu svjedoče brojne zahvale u završnim radovima diplomanta i doktoranata iz tog područja. U sklopu 90. esperantskoga svjetskoga kongresa 2005. godine u Vilniusu je pod njegovim vodstvom održana 28. esperantološka konferencija, posvećena promoviranju mladih znanstvenika.

Blanke je počeo publicirati 1958. godine, a do 2000. godine objavio je oko 1600 stručnih, preglednih i znanstvenih radova, od kojih je 550 najvažnijih popisano u spomen–knjizi *Studoj pri Interlingvistiko / Studien zur Interlinguistik*, što su je prigodom njegova 60. rođendana 2001. godine uredili Sabine Fiedler i Liu Haitao te koja obuhvaća četrdeset i tri priloga na ukupno više od sedamsto stranica. U izboru iz Blankeove bibliografije od 2000. do 2005. godine, objavljenom u knjizi što je ovdje prikazujemo, popisano je njegovih daljnjih osamdesetak radova nastalih u spomenutom razdoblju. Blankeova monografija *Internationale Plansprachen. Eine Einführung* (Uvod u međunarodne planske jezike), tiskana 1985. godine u Berlinu, i danas je jedan od temeljnih interlingvističkih priručnika. Od 1992. godine Blanke je, zajedno s američkim filologom i interlingvistom Humphreyem Tonkinom, kao bibliograf zadužen za sekciju *Auxiliary languages / international languages* u sklopu bibliografije *International Bibliography on Books and Articles on the Modern Languages and Literatures*, što je izdaje američka udruga *The Modern Language Association of America* (MLA).

Osnovno o knjizi

Blankeova knjiga *Interlinguistische Beiträge* obuhvaća ukupno četrnaest radova, podijeljenih u četiri tematske cjeline, a kojih naslovi u hrvatskom prijevodu glase: I. Interlingvistika i planski jezici, II. Znanstvenopovijesni aspekti interlingvistike, III. Leksikologija i leksikografija planskih jezika i IV. Traduktološki aspekti planskih jezika. Na kraju knjige nalazi se već spomenuti popis izabranih Blankeovih radova između 2001. i 2005. s osamdesetak jedinica, zatim popis izvora s više od šest stotina referenci, popis citiranih Zamenhofovih djela te popis esperantskih rječnika s kojih stotinu šezdeset naslova i predmetno kazalo.

U prvoj tematskoj cjelini Blanke tumači predmet i nazivlje interlingvistike, objašnjava motive za nastanak planskih jezika te tumači razvitak nacрта planskoga jezika do njegova zaživljavanja kao govorenoga jezika, pri čemu se u središtu znanstvene pozornosti nalazi, dakako, esperanto kao jedini planski jezik koji se koristi već gotovo stotinu dvadeset godina. Budući da se u ovim poglav-

ljima raspravlja o pitanjima relativno nepoznatima široj hrvatskoj jezikoslovnoj javnosti, a bez sumnje relevantnima za lingvističku struku, njih ćemo u ovome tekstu prikazati nešto detaljnije.

Što je interlingvistika?

U prvome poglavlju *Zum Gegenstand der Interlinguistik* (O predmetu lingvistike) daju se različite definicije termina *interlingvistika*. Navodi se da je taj termin 1911. godine u francuskom obliku *interlinguistique* prvi upotrijebio Jules Meysman, izdavač maloga časopisa posvećena pomoćnim jezicima, podrazumijevajući pod tim nazivkom znanost o međunarodnim pomoćnim jezicima, koja je tada bila u povojima. Naziv *interlingvistika* usko je povezan s latinskim pojmom *interlingua*, koji pak, drži Blanke, u različitim nacionalnojezičnim varijantama ima najmanje pet značenja: 1. jezik koji se koristi kao komunikacijsko sredstvo među govornicima različitih nacionalnih jezika (eng. *interlanguage*, fr. *interlangue*), a istoznačan je s nazivima *lingua franca*, *pomoćni jezik* (njem. *Hilfssprache*), *međunarodni jezik* (njem. *internationale Sprache*), *jezik most* (njem. *Brückensprache*), *jezik posrednik* (njem. *Mittlersprache*); 2. izvorni naziv za planski jezik *latino sine flexione* iz 1903. godine talijanskoga matematičara Giuseppea Peana; 3. ime planskojezičnoga sustava što ga je 1951. godine iniciralo Međunarodno društvo za pomoćne jezike IALA (*International Auxiliary Languages Association*), a razradio Alexander Gode; 4. posrednički jezik između ishodišnoga i ciljnoga jezika kod strojnoga prevodenja te 5. psiholingvistički pojam kojim se označava nova jezična struktura u mozgu kod učenja stranoga jezika, a koja se nalazi između ishodišnoga i ciljnoga jezika (eng. *interlanguage*, njem. *Interimsprache*). Danas među jezikoslovcima još nije postignuta suglasnost o opsegu pojma *interlingvistika*, pa tako načelno postoje četiri različita poimanja ovoga pojma: 1) znanost o međunarodnim pomoćnim jezicima (kako o nacionalnima što se koriste kao *lingua franca*, npr. engleski, tako i o planskim jezicima), 2) znanost o međunarodnoj jezičnoj komunikaciji, 3) kontrastivna lingvistika, lingvistika višejezičnosti te 4) znanost o planskim jezicima *interlingue* i *interlingua*.

Ipak, pri upotrebi pojma *interlingvistika* najčešće se misli na *znanost o planskim jezicima*, koju Blanke dijeli na dvije poddiscipline: *konstruktivnu* i *deskriptivnu*. Konstruktivna interlingvistika pojavila se na lingvističkoj sceni početkom dvadesetog stoljeća kada su već postojali stari i nastajali novi nacrti planskih jezika te se u stručnoj periodici raspravljalo o tome koji je od njih »najbolji« za međunarodnu komunikaciju. Njezinim utemeljiteljem i najvažnijim predstavnikom Blanke smatra Otta Jespersena, koji se od 1907. godine angažirao oko ida, planskoga jezika nastala na osnovi esperanta (naziv *ido* na esperantu znači 'potomak') te je nekoliko godina bio predsjednik Akademije ida. Jespersen, koji je 1928. godine objavio vlastiti nacrt planskoga jezika *novial* (*Nov International Auxiliari Lingue*), smatrao je da se poredbenolingvističkim sredstvima mogu iznaći kriteriji i temelji za konstruiranje idealnoga planskoga jezika.

Nasuprot tomu, *deskriptivna se interlingvistika* bavi opisom i usporedbom postojećih planskih jezika, kojih je tijekom ljudske povijesti zabilježeno između devet stotina i tisuću. Deskriptivna interlingvistika pak, kako navodi Blanke pozivajući se na interlingvisticu Alicju Sagakuchi, može biti *opća* i *specijalna*. Prema ovoj autorici, opća je interlingvistika uglavnom teorijski usmjerena i proučava odnos planskih jezika prema prirodnim jezicima i drugim semiotičkim sustavima, specijalna se interlingvistika bavi opisima pojedinih planskih jezika i tekstova nastalih na tim jezicima.

No, za razliku od Sagakuchijeve koja interlingvistiku definira isključivo kao *znanost o planskim jezicima*, Blanke je određuje kao interdisciplinarno područje koje se u najširem smislu bavi »svekolikim sredstvima i aspektima međunarodne komunikacije«, bez obzira na činjenicu je li riječ o nacionalnim ili planskim jezicima. I on, poput Alicje Sagakuchi, razlikuje između opće i specijalne interlingvistike, no njegova je definicija ovih dviju poddisciplina bitno drugačija. Prema Blankeu, *opća se interlingvistika* bavi međunarodnom komunikacijom u najširem smislu, dok bi *specijalna interlingvistika* zapravo bila *znanost o planskim jezicima*, u sklopu koje se proučavaju jezične strukture, razrađuju odgovarajuće tipologije te opisuju dosezi tih jezika u komunikacijskoj praksi, poglavito ako su rezultirali nastankom odgovarajuće jezične zajednice. Blanke također razlikuje između *čiste* odnosno *teorijske interlingvistike* te *primijenjene* koja se bavi primjenom interlingvističkih spoznaja u drugim stručnim područjima kao što su, na primjer, glotodidaktika ili strojno prevodenje.

Iako svjestan činjenice da je njegovo poimanje interlingvistike, koje je šire od onoga što ga zastupaju mnogi drugi teoretičari planskih jezika, metodološki teže odrediti, Blanke argumentira da je takvo poimanje nužno te da, »gledano iz znanstvenopolitičke perspektive, interlingvistika svojim istraživanjima mora reagirati na potrebe što proizlaze iz prakse, ako želi igrati određenu ulogu u znanstvenoj zajednici«.

U potpoglavlju prvoga poglavlja posvećenom planskim jezicima Blanke ukratko naznačuje glavne motive za njihov nastanak, a u kojima se odražavaju jezičnofilozofske, komunikacijskoekonomske i jezičnopolitičke predodžbe njihovih kreatora. Uglavnom je riječ o tome da se racionalnim zahvatom i djelovanjem pokušavaju premostiti jezične barijere među govornicima raznih jezika povezano s nadom da bi neutralni međunarodni jezik mogao pridonijeti smanjivanju međuetničkih nesporazuma i sukoba.

Među planskim jezicima tek ih je nekoliko u ograničenim povijesnim razdobljima imalo većega uspjeha, a danas uz esperanto, malu, no dijelom aktivnu zajednicu imaju još ido i interlingua, iako broj njihovih pristasa nije veći od nekoliko desetaka. Tematizirajući motive koji navode ljude da uče i koriste planske jezike, Blanke razlikuje između idealističke, praktične i znanstvene motivacije. Idealistička motivacija odnosi se na mogućnost međunarodne komunikacije na neutralnom planskom jeziku, a ne na nekom nacionalnom kao simbolu jezične hegemonije. Praktična motivacija podrazumijeva učenje planskih jezika, načelno lakše naučivih od nacionalnih, radi praktičnih ciljeva, dok je za znanstvenu motivaciju presudna činjenica da se u planskim jezicima nalazi za-

nimljiva znanstvena problematika, a u esperantu konkretan ostvaraj živućega planskoga jezika.

U zaključnom dijelu prvoga poglavlja Blanke kratko opisuje i genezu esperantologije kao grane specijalne interlingvistike koja se bavi izvorima i gradbenim načelima, strukturom, razvitkom, funkcijama i domenama primjene esperanta te jezičnom zajednicom njegovih govornika, čija povijest seže u 1887. godinu, kada je poljski oftalmolog židovskoga podrijetla Ludvig Lazar Zamenhof objavio svoj prvi udžbenik esperanta.

Latinski kao nadahnuće

Drugo poglavlje Blankeove knjige nosi naslov *Die alten Sprachen und das Problem einer Welthilfesprache* (Stari jezici i problem pomoćnoga svjetskoga jezika), a u njemu autor tematizira činjenicu da su mnogi autori planskih jezika, napose oni s kraja 19. i početka 20. stoljeća, pri stvaranju svojih planskojezičnih koncepata posezali za tzv. starim jezicima, napose latinskim. Blanke razlikuje tri vrste instrumentalizacije starih jezika kao sredstva međunarodne komunikacije. Kao prva mogućnost navode se prijedlozi da stari jezik, najčešće latinski, u svom izvornom obliku postane jezik međunarodne komunikacije. Drugi oblik instrumentaliziranja staroga jezika, opet uglavnom latinskoga, sastojao se u brojnim pokušajima pojednostavnjivanja njegovih zamršenih fleksijskih oblika, a treći se vid odražavao u tome da su kreatori planskih jezika u vokabular svojih jezika preuzimali internacionalizme latinskoga i grčkoga podrijetla. Kako navodi Blanke, granice između potonja dva oblika su prijelazne, a raznolika su i nastojanja oko ponovnoga oživljavanja staroga jezika, poglavito latinskoga.

Iako je latinski jezik u velikom dijelu Europe već krajem 17. stoljeća izgubio funkciju međunarodnoga jezika i zadržao se do danas tek u nekim uporabnim domenama Katoličke crkve i Vatikana, spomena je vrijedna činjenica da je u razdoblju između 1889. i 1914. godine diljem svijeta izlazilo deset časopisa na tom jeziku. I dvadesetih godina 20. stoljeća mogli su se čuti glasovi u prilog promicanja latinskoga kao međunarodnoga općila, a istaknuti treba i ulogu udruge *Latin vivant*, koja se zalaže za njegovanje latinskoga u međunarodnim okvirima. Danas je od posebne važnosti za latinitet vrlo živa leksikološka i leksiografska djelatnost. Međutim, smatra Blanke, zbog velikog broja novih tehničkih termina koji latinskomu nedostaju te zamršene gramatike svladavanje koje je moguće samo tijekom dugogodišnjeg intenzivnog učenja, latinski u svom izvornom obliku nema mnogo izgleda da postane jezik međunarodne komunikacije.

Kako navodi Blanke, prvi pokušaj pojednostavnjivanja latinskoga zabilježen je još 1734. godine, kada je nepoznati učenjak, najvjerojatnije njemačkoga podrijetla, pod pseudonimom Carpophorophilus izložio svoj prijedlog ujednačavanja latinskih fleksijskih paradigmi. Iako su se krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća zaredali mnogi pokušaji simplifikacije latinskoga, značajni je uspjeh zabilježio, u našem prikazu već spomenuti *latino sine flexione* talijanskoga pro-

fesora matematike Giuseppea Peana iz 1903. godine. Taj je jezik gotovo dva desetljeća izazivao pozornost zainteresirane javnosti, a na njemu su tiskani časopisi i objavljen niz rasprava iz različitih znanstvenih područja.

Za razliku od jezičnih sustava s pojednostavnjenim latinskim, veći je broj planskih jezika kojih su autori kreirali samostalnu gramatiku, ali preuzeli dio latinskoga leksičkoga blaga. No i takvih se jezika malo dokazalo u stvarnoj jezičnoj praksi. Riječ je u prvom redu o volapüku njemačkoga premeta Johanna Schleyera (1879.), Zamenhofovu esperantu (1887.) te idu (1907.), koje je autor većim dijelom bio Louis Couturat. U mnogo manjem opsegu ovamo se mogu ubrojiti i occidental-interlingue (1922.) baltičkoga profesora matematike Edgara de Wahla te već spomenuta interlingua (1951.) Amerikanca njemačkoga podrijetla Alexandra Godea.

Kako nastaje planski jezik?

U trećem poglavlju svoje knjige, koje nosi naslov *Vom Entwurf zur Sprache* (Od nacrtu do jezika), Blanke minuciozno razrađuje motive autora planskih jezika, analizira različite aspekte imenovanja tih projekata od strane njihovih tvorca, predlaže klasifikaciju planskih jezika i nacrtu planskih jezika te daje idealnotipski prikaz mogućih i logičnih koraka kojima nacrt planskoga jezika, dakle primarno *langue*, postupno prelazi u živi i korišteni jezik, načelno rečeno *parole*. Riječ je o sljedećim etapama: 1. rukopis nacrtu planskoga jezika, 2. objavljivanje rukopisa, 3. izrada učila (udžbenici, gramatike, rječnici), 4. promicanje jezika i vrbovanje pristaša, 5. izdavanje časopisa, 6. dopisivanje, 7. prijevodi i izvorni tekstovi, 8. usmena komunikacija, 9. osnivanje organizacija, 10. povećanje produkcije tekstova, 11. organiziranje tečajeva, 12. nastanak nevelike zajednice govornika planskoga jezika, 13. rasprave o jezičnim pitanjima, 14. strukovna komunikacija, 15. priredbe, 16. strukturalna diferencijacija jezične zajednice (strukovna, geografska), 17. izgradnja, stabilizacija i kodifikacija jezične norme, 18. velike manifestacije, 19. globalna proširenost, 20. nastanak interlingvistike, 21. heuristički utjecaj interlingvističkih spoznaja na druge znanosti (pedagogija, kibernetika, strojno prevodenje, glotodidaktika), 22. eksterno korištenje planskoga jezika od strane korisnika koji izvorno ne pripadaju zajednici govornika (turizam, mediji, gospodarstvo), 23. nastava u državnim školama, 24. upotreba u elektroničkim medijima, 25. društvena diferencijacija jezične zajednice, 26. planski jezik kao obiteljski jezik (u međunarodnim brakovima gdje je planski jezik jedan od materinskih jezika), 27. razvitak izvorne kulture zajednice govornika planskoga jezika, 28. dijakronijski i sinkronijski razvitak planskoga jezika, što ga je za esperanto predvidio već Ferdinand de Saussure u svom djelu *Cours de linguistique generale*.

Polazeći od tih kriterija, koji ugrubo ocrtavaju etape puta od nacrtu planskoga jezika do živoga jezika, Blanke razlikuje tri planskojezične skupine: 1. projekte planskih jezika (njem. *Plansprachenprojekte*), 2. djelomično realizirane planske jezike (njem. *Semiplansprachen*) i 3. potpuno realizirane planske jezike (njem. *Plansprachen*).

Točan broj projekata planskih jezika nije poznat, no pretpostavlja se da je između 900 i 1000. Mnogi od njih sačuvani su kao rukopisi, a i najveći broj onih koji su tiskani nije imao nikakva daljnjeg odjeka. Tek su se za neke od njih pojavili udžbenici i rječnici te sporadične informacije u medijima. Do devete etape, dakle osnivanja organizacije, stigla su nakon Drugoga svjetskoga rata tek dva projekta: neo (1961., Alfandari) te glosa (otprilike od 1978., Ashby/Clark).

Malen broj planskih jezika što ih Blanke naziva djelomično realiziranim planskim jezicima jesu oni planskojezični sustavi koji se s obzirom na svoj jezični razvitak i stvarnu uporabu nalaze na pola puta između projekta i živoga planskoga jezika. Njihova je uloga prostorno, vremenski i uporabno vrlo ograničena, a jezična zajednica tako malena da se ne može govoriti ni o kakvoj diferencijaciji s obzirom na uporabne domene. No, s druge strane, oni nisu tek projekti, budući da ih karakteriziraju značajna produkcija tekstova, udžbenici i rječnici, organizacije i časopisi, ograničena govorna uporaba te, doduše neznatna, primjena u međunarodnoj komunikaciji. Djelomično realizirani planski jezici prema Blankeu su: volapük, latino sine flexione, ido, occidental–interlingue, Basic English (1930., Ogden) i interlingua (1951., Gode). Od tih jezika danas samo ido i interlingua imaju ograničen broj pristaša.

Jedini danas potpuno realizirani planski jezik jest bez konkurencije esperanto, koji je u svom razvitku prošao svih dvadeset i osam etapa što ih Blanke postulira u svom modelu tipologizacije planskojezičnoga razvitka. Iako je teško procijeniti broj govornika esperanta, koji se međusobno značajno razlikuju u kvaliteti jezične kompetencije jer im je esperanto gotovo uvijek strani jezik, procjene sežu od pedesetak tisuća do nekoliko milijuna. Svjetski esperantski savez UEA (esp. *Universala Esperanto Asocio*) sa sjedištem u Rotterdamu posljednjih godina bilježi više od pet tisuća individualnih članova, a svake se godine na svjetskome kongresu ove organizacije okupi barem njih polovica.

Uspjeh esperanta u odnosu na druge projekte planskih jezika Blanke pripisuje jezičnostrukturnim i izvanjezičnim čimbenicima. U prve ubraja romanski morfemski inventar, jednostavnu glasovnu strukturu morfema, fonetski alfabet, nepostojanje alomorfije i visoku kompatibilnost morfema, asimilaciju međunarodnog leksika te monofunkcionalne oznake za glavne vrste riječi i gramatičke kategorije. Kao izvanjezične faktore koji su pozitivno utjecali na činjenicu da esperanto od planskojezičnoga projekta postane potpuno realizirani planski jezik, Blanke navodi: 1. povijesne okolnosti druge polovice 19. stoljeća što ih karakterizira intenziviranje međunarodnih odnosa u području trgovine, politike, znanosti i kulture, 2. utjecaj volapüka u smislu činjenice da su se brojni volapükisti premetnuli u esperantiste, 3. Zamenhofova karizmatična osobnost, 4. nacrt jezika koji se mogao nadograđivati, 5. humanistički ideal, 6. jezik kao društveno dobro (Zamenhof se odrekao kontrole nad esperantom), 7. univerzalna primjena (s obzirom na društvene slojeve i neograničenost uporabnih domena), 8. zaštita materinskih jezika, 9. jezik kao praktično sredstvo, 10. nastanak uzornih tekstova sa stabilizirajućim djelovanjem, 11. demokratsko odlučivanje o reformama, 12. fiksiranje i kodificiranje osnovne norme, 13. pouke iz krize nastale pojavljivanjem ida, 14. nastanak esperantologije, 15. jezičnokon-

zervativna uloga institucije za jezično planiranje esperanta *Lingva komitato* (Jezični odbor), 16. izgradnja infrastrukture jezične zajednice, 17. osjećaj identiteta pripadnika jezične zajednice, 18. esperantisti kao kvazinarod, 19. znanstveno opisivanje esperanta.

Interlingvistika kao Pepeljuga

U četvrtom poglavlju *Interlinguistik und Esperantologie: Wege zur Fachliteratur* (Interlingvistika i esperantologija: putovi prema stručnoj literaturi) Blanke daje ekstenzivan pregled monografija, zbornika i periodike u kojima se nalaze interlingvističke i esperantološke rasprave. Kritički se osvrće i na nevoljkost srednjostrujaške lingvistike da prepozna vrijednost interlingvističkih istraživanja, lišavajući se tako vrijednih spoznaja dobivenih tim istraživanjima. Te se spoznaje ne odnose samo na problematiku planskih jezika kao takvih, nego i na mogućnost primjene rezultata interlingvističkih i esperantoloških istraživanja u područjima kao što su jezično planiranje, jezična mijena, istraživanje jezika struke, računalna lingvistika, strojno prevodenje i glotodidaktika. Posebno važnim Blanke u ovome kontekstu smatra jezičnopolitičke aspekte koji se odnose na ravnopravnu i nediskriminirajuću međunarodnu interkulturalnu komunikaciju. Što se tiče zastupljenosti jezika na kojima se objavljuje interlingvistička i esperantološka stručna literatura, Blanke na primjeru Bibliografije MLA od 1999. do 2001. godine utvrđuje da je od ukupno 822 teksta čak njih 565 (69%) napisano na esperantu, 155 (14%) na njemačkome, a na engleskom su objavljena samo 53 teksta (6,5%). Ostalih desetak posto tekstova publicirano je na ostalim jezicima. Iz ovoga je vidljivo da za informiranje o interlingvističkoj literaturi nipošto nije dovoljno znanje engleskoga, nego u prvom redu esperanta te njemačkoga.

O životima i djelima

U drugoj tematskoj cjelini, naslovljenoj kao *Wissenschaftshistorische Aspekte der Interlinguistik* (Znanstvenopovijesni aspekti interlingvistike), Blanke posebna poglavlja posvećuje interlingvistički relevantnim povijesnim osobama s njemačkoga govornoga područja. To su: njemački nobelovac kemičar i utemeljitelj fizikalne kemije Wilhelm Ostwald (1853. –1932.), koji je odigrao značajnu ulogu u pokretu planskoga jezika ida (*Wilhelm Ostwald, Ido und Interlinguistik*), zatim osnivač suvremene terminološke znanosti i esperantist Eugen Wüster (*Zur Plansprache Esperanto und zur Esperantologie im Werk von Eugen Wüster*) te naposljetku Ernst Beermann, kreator latinidnih jezičnih projekata Novilatiin i Novilatin (*Ernst Beermann – seine interlinguistischen Ansichten und neulateinischen Plansprachenprojekte*).

O riječima i rječnicima

Treća tematska cjelina *Lexikologie und Lexikographie von Plansprachen* započinje poglavljem o poredbenoj morfološkoj analizi volapüka, esperanta i interlingue (*Zur Morphologie von Volapük, Esperanto und Interlingua – ein Vergleich*). Slijede poglavlja o specifičnostima leksika planskih jezika s posebnim osvrtom na esperanto (*Wortschatzbesonderheiten in Plansprachen – unter spezieller Berücksichtigung des Esperanto*) i o planskim jezicima kao jezicima struka, također uz tematiziranje esperanta (*Plansprachen als Fachsprachen – unter besonderer Berücksichtigung des Esperanto*). Posljednje poglavlje cjeline opsežna je studija o dvojezičnoj leksikografiji s esperantom kao jednim od jezika, a glavnina poglavlja odnosi se na dvojezične rječnike s esperantom i njemačkim u paru (*Zweisprachige Lexikographie mit Esperanto – unter besonderer Berücksichtigung des Deutschen*).

O prevodenju

U četvrtoj i zadnjoj tematskoj cjelini *Translationswissenschaftliche Aspekte von Plansprachen* Blanke se bavi tradukološkim aspektima planskih jezika.

U poglavlju o prevodenju kod planskih jezika, a na primjeru esperanta (*Translation bei Plansprachen – am Beispiel des Esperanto*), tematiziraju se specifičnosti prevodenja s obzirom na esperanto. One se u prvome redu očituju u činjenici da se više prevodi na esperanto nego s esperanta te da prevoditelji na esperanto nisu izvorni govornici kako je tome kod prevodenja na druge jezike, gdje su prevoditelji u pravilu izvorni govornici jezika na koji se prevodi. Za razliku od prevodenja na nacionalne jezike, kod kojeg se prevodi iz jednog nacionalnog konteksta u drugi, prevoditelji na esperanto prevode u načelu za pripadnike vrlo različitih naroda i kultura, što pred njih postavlja posebne zadatke pri formuliranju pojedinih kulturoloških i civilizacijskih specifičnosti ishodišne kulture na esperantu. Blanke također ističe važnu ulogu esperanta kao jezika posrednika pri prevodenju, što osobito pogoduje kulturnom transferu između tzv. malih i međusobno udaljenih naroda i kultura.

Funkcije prijevoda na esperanto, kojih je prema Blankeu dvanaest, tema su poglavlja *Zu einigen Funktionen von Übersetzungen im Esperanto*. To su: 1. prijevod u funkciji testiranja mogućnosti izražavanja na esperantu (kod Zamenhofa, u početnim fazama kreiranja budućega esperanta), 2. prijevod kao primjer pravilne jezične uporabe, 3. prijevod u funkciji stabiliziranja jezika, 4. prijevod kao sredstvo normiranja jezika, 5. prijevod u smislu doprinosa razvitku jezika, 6. prijevod u funkciji kulturnih sadržaja, 7. prijevod kao didaktičko sredstvo, 8. ludičko–kreativna funkcija prijevoda, 10. prijevod kao predložak za prevodenje na neki drugi jezik (tzv. *second-hand translation*), 11. demonstrativna funkcija; prijevod kao dokaz da je esperanto jezik na kojem se mogu izraziti svi sadržaji kao i na nekom nacionalnom jeziku, 12. kritičko–analitička funkcija; pri prevodenju na esperanto prevoditelj kritički analizira izvornik na materinskom jeziku te tako produbljuje znanje vlastitoga jezika.

U posljednjem poglavlju *Zamenhof als Übersetzer* (Zamenhof kao prevoditelj) Blanke prikazuje Zamenhofov prevoditeljski opus, za koji ističe da i danas, usprkos jezičnom razvitku esperanta tijekom proteklih stotinjak godina, funkcionira kao primjer uzorne jezične uporabe. Blanke zaključuje da prijevodi, a u sve većoj mjeri i originalni esperantski tekstovi, predstavljaju jedan od odlučujućih čimbenika koji su omogućili stabilnost i jedinstveni razvitak esperanta, ali i odgovarajuće kulture. Stoga besmislenim smatra mišljenje onih koji tvrde da esperanto nema svoju kulturu: »Nositelj kulture je uvijek jezična zajednica koje se kultura reflektira u jeziku, a koji je i sam kulturno dobro. Na esperantu su pohranjena brojna kulturna djela i vrijednosti. Esperantska jezična zajednica je multikulturalna, proizvodi i konzumira kulturu te ima vlastitu povijest i tradicije, a prema tome i elemente kulture. Sve se to odražava i u jeziku...« (str. 330).

Zaključna napomena

Monografija Detleva Blanke *Interlinguistische Beiträge* vrijedna je zbirka studija iz područja proučavanja međunarodnih planskih jezika te nezaobilazan priručnik za sve one koji se žele uputiti u stanje i spoznaje suvremene interlingvistike i esperantologije. Sadržajno i metodološki riječ je o uzornome djelu u kojem se postulirana znanstvena objektivnost ipak, na kraju krajeva, temelji na intenzivno proživljenome i življenome iskustvu pripadništva šarolikoj i agilnoj zajednici esperantista svijeta. A to ovoj knjizi, barem u očima sročitelja ovih redaka, daje posebnu draž.

Velimir Piškorec